

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

ЗАЇЧКО Ірина Володимирівна

УДК 336.143:351.72

**БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ**

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

Чернігів – 2020

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Національному університеті «Чернігівська політехніка» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Бондарук Таїсія Григорівна,
Національна академія статистики, обліку та аудиту
Державної служби статистики України,
завідувач кафедри фінансів, банківської справи
та страхування.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Мельник Віктор Миколайович,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»
Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри фінансів;

доктор економічних наук, професор
Селіверстова Людмила Сергіївна,
Київський національний торговельно-економічний
університет Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри фінансів.

Захист відбудеться «21» серпня 2020 р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 79.051.04 Національного університету «Чернігівська політехніка» за адресою: 14035, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95, ауд. 318.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету «Чернігівська політехніка» за адресою: 14035, м. Чернігів, вул. Шевченка, 95.

Автореферат розіслано «20» липня 2020 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук, професор

В. В. Виговська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах постійних коливань світової і національної економік особливого значення набуває стимулююча дія бюджетної політики, яка спрямована на мінімізацію наслідків таких коливань, забезпечення стійкості бюджету, створення необхідних передумов для його наповнення та забезпечення відповідного рівня соціально-економічного розвитку держави. Тенденція останніх років вказує на орієнтованість бюджетної політики здебільшого на покриття поточних витрат бюджету, а не на забезпечення виконання стратегічних завдань розвитку держави та розроблення заходів із підвищення рівня її фінансової безпеки. Бюджетна політика в системі забезпечення фінансової безпеки повинна бути спрямована на мінімізацію ризиків у бюджетній сфері, визначення форм взаємовпливів її компонентів, проведення економічних перетворень щодо підвищення рівня фінансової безпеки. Саме тому особливої уваги потребує пошук нових методів, форм та засобів реалізації бюджетної політики в контексті забезпечення фінансової безпеки держави.

Проблема формування та виконання бюджетної політики є предметом наукових досліджень багатьох закордонних учених, зокрема: А. Вагнера К. Ерроу, Дж. М. Кейнса, Д. Кінга, А. Пігу, П. Самуельсона, Ч. Тібу. Питання ефективної реалізації бюджетної політики в державі висвітлили у своїх наукових працях такі вітчизняні науковці: О. Василик, Т. Бондарук, О. Гонта, Ж. Дерій, М. Забаштанський, О. Кириленко, І. Луніна, В. Мельник, В. Опарін, К. Павлюк, Л. Селіверстова, Н. Ткаченко, К. Швабій, В. Федосов, І. Чугунов, С. Юрій та інші. Дослідження теоретико-методичних основ забезпечення фінансової безпеки висвітлено в працях таких дослідників, як О. Барановський, З. Варналій, О. Власюк, В. Виговська, В. Геєць, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, С. Захарін, В. Маргасова, С. Кульпінський, С. Покропивний, В. Савченко, А. Сухоруков, Н. Ткаленко, С. Шкарлет та інші.

Відаючи належне увазі вчених, приділеній розвитку теоретичного підґрунтя бюджетної політики та фінансової безпеки, варто зазначити, що вплив бюджетної політики на забезпечення фінансової безпеки держави не набув цілісного наукового бачення, що зумовлює необхідність подальших досліджень. Особливої уваги потребує необхідність визначення результативних показників, які доцільно застосовувати для оцінювання рівня фінансової безпеки. Наукового переосмислення вимагають стратегічні орієнтири бюджетної політики в контексті забезпечення фінансової безпеки. Залишається актуальним пошук дієвих бюджетних інструментів нарощення рівня фінансової безпеки. Водночас потребує доповнення термінологічний апарат бюджетної політики, орієнтованої на зміцнення фінансової безпеки України. Отже, уривчаста теоретична і практична дослідженість, а також актуальність окреслених проблем, необхідність їх системного та всебічного опрацювання зумовили вибір теми дисертаційного дослідження, визначили мету, завдання, структуру та логіку роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт:

– Чернігівського національного технологічного університету МОН України за темою: «Науково-прикладні засади управління фінансово-економічною безпекою на макро-, мезо- та мікрорівні» (№ державної реєстрації 0118U004409), де авторкою розроблено стратегічні орієнтири бюджетної політики в системі забезпечення фінансової безпеки на основі цільової функції максимізації рівня фінансової безпеки України.

– Національної академії статистики, обліку та аудиту за темами: «Бюджетний менеджмент в умовах децентралізації» (номер державної реєстрації 0616U001351), у межах якої дисертанткою розроблено пропозиції щодо реалізації бюджетних інструментів забезпечення фінансової безпеки; «Фінансова система в сучасних умовах соціально-економічного розвитку України» (номер державної реєстрації 0111U001539), у межах якої авторкою внесено рекомендації щодо підвищення рівня фінансової безпеки держави.

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційної роботи є поглиблення теоретико-методичних засад формування та реалізації бюджетної політики в системі забезпечення фінансової безпеки й розроблення практичних рекомендацій щодо її вдосконалення для гарантування стійкого економічного розвитку держави.

Для досягнення цієї мети в роботі поставлено такі завдання:

– з'ясувати економічний зміст, розкрити контроверсійність поняття «бюджетна політика» та визначити теоретичні основи його формування та розвитку;

– розвинути теоретичний підхід до розкриття впливу бюджетної політики на фінансову безпеку держави;

– систематизувати наукові засади дослідження впливу бюджетної політики на фінансову безпеку держави;

– обґрунтувати інструментарій та показники оцінювання бюджетної складової забезпечення фінансової безпеки держави;

– висвітлити сучасний стан фінансової безпеки України в контексті бюджетної політики та ідентифікувати вплив бюджетної політики держави на стан її фінансової безпеки;

– здійснити моделювання рівня фінансової безпеки України з урахуванням впливу бюджетної політики;

– обґрунтувати стратегічні орієнтири бюджетної політики України в контексті забезпечення фінансової безпеки;

– встановити наслідки реалізації визначених стратегічних орієнтирів бюджетної політики для рівня фінансової безпеки України за результатами прогнозування.

Об'єктом дослідження є процеси формування та реалізації бюджетної політики держави.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методичних та практичних аспектів формування та реалізації бюджетної політики в контексті забезпечення фінансової безпеки держави.

Методи дослідження. Для досягнення мети дисертаційної роботи, вирішення поставлених завдань використано сукупність загальнонаукових і

спеціальних методів наукового пізнання, що надало можливість реалізувати єдність наукового дослідження. При уточненні поняттєвого апарату було застосовано методи *логічного узагальнення, синтезу, індукції та дедукції*; під час аналізу підходів до розуміння економічної природи фінансової безпеки та її складових – *діалектичний і системно-структурний методи*; для уточнення методичних засад дослідження впливу бюджетної політики на фінансову безпеку – *порівняльного аналізу*; у процесі оцінювання сучасного стану показників бюджетної політики – *методи статистичного опрацювання інформації, порівняльного аналізу, групування*; при нормуванні індикаторів фінансової безпеки та визначенні динаміки складових фінансової безпеки – *метод нормування і стандартизації даних*; у процесі моделювання взаємозв'язків інтегрального показника фінансової безпеки держави та прогнозування рівня фінансової безпеки – *методи трендового й факторного аналізу*; для дослідження впливу бюджетної політики на рівень фінансової безпеки – *метод економіко-математичного моделювання*; для розроблення стратегічних орієнтирів бюджетної політики – *методи системно-структурного й функціонального аналізу*.

Інформаційну базу дослідження складають: законодавчі та нормативно-правові акти Верховної Ради України і Кабінету Міністрів України, матеріали і звітні статистичні дані Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України та Державної казначейської служби України, матеріали інформаційно-аналітичних бюлетенів, праці науковців, вчених і практиків, особисті аналітичні напрацювання автора та електронні ресурси мережі Інтернет.

Наукова новизна одержаних результатів. Найважливіші результати дослідження, які містять наукову новизну і виносяться на захист, полягають у тому, що:

удосконалено:

– теоретичний підхід до розкриття впливу бюджетної політики на фінансову безпеку держави, який базується на використанні запропонованих авторкою принципів її формування, реалізації та оцінки результативності на основі доповнення їхнього складу (принципами соціальної відповідальності та спрямованості; транспарентності; забезпечення фінансової безпеки), що дало можливість обґрунтувати методичні положення для ефективного й результативного визначення показників фінансової безпеки з метою подальшого формування етапів дослідження впливу бюджетної політики держави на процес забезпечення фінансової безпеки;

– методичний підхід до оцінювання рівня фінансової безпеки в частині доповнення усталеного переліку показників-індикаторів фінансової безпеки такими, які враховують: пропорційність фінансування силового блока; участь НБУ в державному бюджеті; впливовість НПФ; ефективність ОВДП; боргову залежність; обслуговування боргу; девальваційну стійкість доходної бази бюджету; бюджетну залежність від кредитування; стабільність доходів населення, що надає можливість визначати скоригований рівень інтегрального індикатора

фінансової безпеки, виявляти позитивні та негативні тенденції впливу бюджетної політики на фінансову безпеку;

– методичні положення щодо оцінювання ефективності бюджетної політики, які включають систему показників та алгоритм їх розрахунку відповідно до запропонованої класифікації (ефективності бюджетної політики доходів і витрат, залежності бюджетних витрат від доходів, ефективності міжбюджетної політики), що дозволило визначити вплив бюджетної політики на рівень фінансової безпеки та довести високу достовірність запропонованих показників стану бюджетної політики з критеріями динаміки і структури, характером її впливу на фінансову безпеку держави;

– теоретичний підхід до моделювання рівня фінансової безпеки України з урахуванням впливу бюджетної політики, який, на відміну від існуючих підходів, ґрунтується на системі відбору факторних ознак зі слабкою взаємодією для побудови рівняння множинної регресії та цільової функції максимізації рівня фінансової безпеки держави, що дозволяє виокремити місце і роль бюджетної політики в системі забезпечення фінансової безпеки держави;

набули подальшого розвитку:

– поняттєво-категоріальний апарат теорії фінансів за рахунок уточнення змістовного наповнення поняття «бюджетна політика», яке на відміну від існуючих, акцентує увагу на сутності забезпечення фінансової безпеки держави і пропонується розглядати як сукупність фінансово-економічних відносин щодо системно організованої та цілеспрямованої діяльності держави щодо реалізації її функціональної ролі в суспільстві, для досягнення безпечного стану функціонування фінансової системи з метою забезпечення фінансової безпеки держави. Це дозволило уточнити вплив формування цілей та ефективності здійснення бюджетної політики держави на забезпечення фінансової безпеки;

– науково-практичні підходи до реалізації сценаріїв прогнозування динаміки рівня фінансової безпеки України за результатами впровадження стратегічних орієнтирів бюджетної політики, які дали можливість встановити показники послаблення фінансової безпеки до небезпечного рівня згідно з песимістичним сценарієм в умовах фінансової кризи, активізації загроз дефолту та невиконання бюджетних показників, а також покращення фінансової безпеки до задовільного рівня згідно з оптимістичним сценарієм шляхом впровадження концептуальних засад формування стратегічних орієнтирів бюджетної політики в контексті фінансової безпеки України;

– концептуальні засади формування стратегічних орієнтирів бюджетної політики в контексті фінансової безпеки держави, які, на відміну від існуючих, ґрунтуються на результатах оптимізації рівня фінансової безпеки й передбачають розробку стратегічних цілей бюджетної політики у сфері державних доходів, витрат, кредитування, а також враховують бюджетні ризики і загрози безпеки, впровадження яких сприятиме покращенню показників фінансової безпеки держави.

Практичне значення одержаних результатів дисертації полягає в тому, що її науково обґрунтовані й методологічно завершені положення доведено до рекомендацій практичного характеру щодо підвищення ефективності

бюджетної політики з метою забезпечення належного рівня фінансової безпеки держави, які можуть бути застосовані компетентними органами державної і місцевої влади при розробці та прийнятті рішень щодо ефективного використання бюджетних коштів і забезпечення фінансової безпеки держави.

Основні положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи було використано в діяльності:

– Міністерства культури, молоді та спорту України (результати оптимізації рівня фінансової безпеки на основі розроблених автором стратегічних цілей бюджетної політики (довідка № 2426/31 від 03.03.2020 р.));

– Київського Головного Регіонального Управління АТ КБ «ПриватБанк» (наукові розробки щодо вдосконалення діючих індикаторів банківської безпеки, які використовуються під час проведення моніторингу діяльності банківського сектору України (довідка № 11.0.0-03/157 від 12.03.2020 р.));

– фінансового управління Уманської районної державної адміністрації Черкаської області (наукові розробки щодо використання методичних підходів до оцінювання впливу бюджетної політики на рівень фінансової безпеки з метою ефективного використання бюджетних коштів (довідка № 457/03-02 від 27.12.2019 р.));

– управління Державної казначейської служби України у Благовіщенському районі Кіровоградської області (наукові розробки щодо використання стратегічних орієнтирів бюджетної політики в контексті забезпечення фінансової безпеки (довідка № 01-05/299 від 03.09.2019 р.)).

Крім того, результати дисертаційної роботи було впроваджено в навчально-виховному процесі для студентів економічних спеціальностей під час викладання та підготовки методичного забезпечення дисциплін «Бюджетна система», «Фінанси» у Національній академії статистики, обліку та аудиту (довідка № 1541/1 від 24.12.2019 р.).

Особистий внесок здобувача. Наукові розробки, положення, висновки та рекомендації, що виносяться на захист, є результатом самостійно проведеного автором дослідження щодо поглиблення теоретико-методичних засад формування та реалізації бюджетної політики для забезпечення фінансової безпеки держави. З праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише ті ідеї, які є результатом особистої роботи дисертанта. Авторський внесок у працях, опублікованих у співавторстві, конкретизовано в списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дисертаційної роботи доповідались та обговорювались на таких міжнародних і всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях: «Сучасні проблеми реформування фінансової системи України» (м. Умань, 11 грудня 2009 року); «Напрями розвитку фінансової системи України в сучасних умовах» (м. Київ, 23 квітня 2009 року); «Політичні, правові та фінансово-економічні основи євроінтеграції» (м. Умань, 21 травня 2010 року); «Фінансово-бюджетна складова в умовах трансформації економіки» (м. Київ, 26-27 квітня 2010 року); «Диверсифікація інноваційного розвитку національного господарства в контексті реалізації глобалізаційних процесів»

(м. Кременчук, 22 квітня 2010 року); «Економіка сьогодні: проблеми та шляхи вирішення» (м. Одеса, 25-26 листопада 2011 року); «Сучасні проблеми державного та муніципального управління» (м. Київ, 4 квітня 2014 року); «Становлення сучасного українського суспільства: політичні, управлінські, економічні та правові аспекти» (м. Київ, 27 березня 2015 року); «Економічна теорія: еволюція парадигми та революційні гіпотези» (м. Київ, 27-28 березня 2015 року); «Інвестиційно-інноваційні засади розвитку національної економіки в ринкових умовах» (м. Ужгород – Мукачево, 24-25 квітня 2015 року); «Ukraine – EU. Modern technology, business and law» (Chernihiv, 2015 р.); «Економіко-культурологічне позиціонування України в світовому глобалізованому просторі» (м. Кошице, 14-15 лютого 2016 року); «Стратегічні пріоритети розвитку економіки, фінансів, обліку та права в Україні та світі» (м. Полтава, 3 жовтня 2019 року); «Євроінтеграційна перспектива та інвестиційний потенціал економіки: методологія та практика» (м. Одеса, 12 жовтня 2019 року); «Розвиток фінансово-економічного становища на різних рівнях управління: підприємство, регіон, держава» (м. Дніпро, 19 жовтня 2019 року); «Сучасні проблеми і перспективи економічної динаміки» (м. Умань, 31 жовтня – 1 листопада 2019 року); «Економічні проблеми сучасності та концепція сталого розвитку держави та регіонів» (м. Львів, 21 грудня 2019 року); «Трансформація національної економіки в контексті реалізації євроінтеграційної стратегії» (м. Миколаїв, 27 грудня 2019 року).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження викладено у 37 наукових працях, серед них: 3 розділи в колективних монографіях, 9 статей у наукових фахових виданнях (з них 5 публікацій у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз даних), 2 статті в наукових періодичних виданнях інших держав, 1 стаття в інших виданнях, 22 публікації апробаційного характеру. Загальний обсяг опублікованого матеріалу 29,9 друк. арк., з них особисто авторові належить 12,72 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 265 сторінок, містить 25 рисунків і 47 таблиць, з яких 7 займають площу повної сторінки. Список використаних джерел налічує 202 найменувань і займає 22 сторінки, 16 додатків розміщено на 37 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну одержаних результатів, їхнє практичне значення, а також ступінь їх апробації.

У першому розділі – **«Теоретико-методичні засади бюджетної політики в системі фінансової безпеки»** – висвітлено теоретичні основи формування та розвитку бюджетної політики; розвинуто наукові погляди на економічну природу фінансової безпеки держави; узагальнено методичні засади дослідження впливу бюджетної політики на фінансову безпеку держави.

Огляд наукових поглядів на суть бюджетної політики показав, що переважна частина досліджень зосереджені на висвітленні такої політики в

контексті забезпечення соціально-економічного розвитку, вивчення її як складової економічної і фінансової політики та з позиції регулювання бюджетного процесу для забезпечення ефективності національної економіки. У роботі бюджетну політику держави запропоновано розглядати через сукупність фінансово-економічних відносин щодо системно організованої та цілеспрямованої діяльності держави щодо реалізації її функціональної ролі в суспільстві, для досягнення безпечного стану існування фінансової системи з метою забезпечення фінансової безпеки держави. Ефективна бюджетна політика спроможна згладжувати циклічні коливання в економіці та сформувані необхідні підвалини забезпечення фінансової безпеки держави загалом. У свою чергу, фінансова безпека держави є надважливою умовою стійкого та ефективного розвитку економіки країни, якого неможливо досягти без забезпечення її платоспроможності та вирішення стратегічних завдань бюджетної політики.

Теоретичні узагальнення дозволили довести необхідність доповнення загальновідомих принципів формування та реалізації і бюджетної політики держави (об'єктивності, комплексності, системності, взаємоузгодженості теорії і практики, розвитку) такими: соціальної відповідальності та спрямованості, транспарентності, забезпечення фінансової безпеки. Такий підхід дозволив окреслити вихідні та найважливіші положення здійснення бюджетної політики, а також трансформувати перелік її завдань щодо забезпечення стабільного розвитку держави і задоволення соціальних потреб населення. У роботі зазначено, що пріоритетним завданням бюджетної політики є збалансування бюджетів з огляду на зміни зовнішнього економічного середовища, що сприятиме досягненню цільового (достатнього за певних умов) рівня фінансової безпеки.

За результатами вивчення процесів формування і реалізації бюджетної політики держави, порівняльного аналізу наявних методів оцінки рівня фінансової безпеки держави запропоновано наукову концептуалізацію бюджетної політики в системі забезпечення фінансової безпеки (рис. 1). Метою представленої концепції є формування дієвих підходів до нейтралізації загроз фінансовій системі за допомогою бюджетних інструментів для створення передумов для висхідного поступу економіки країни.

Доведено, що бюджетна політика держави як складова компонента забезпечення її фінансової безпеки має перебувати в тісному взаємозв'язку з іншими складовими захисту фінансових інтересів країни, зокрема: грошово-кредитна політика, інвестиційна політика, валютна політика, податкова політика тощо.

У другому розділі – **«Комплексний аналіз сучасного стану бюджетної політики у системі забезпечення фінансової безпеки»** – розроблено методичний інструментарій та показники оцінювання бюджетної складової забезпечення фінансової безпеки; проведено оцінку стану фінансової безпеки в контексті бюджетної політики держави; досліджено вплив бюджетної політики на стан фінансової безпеки держави.

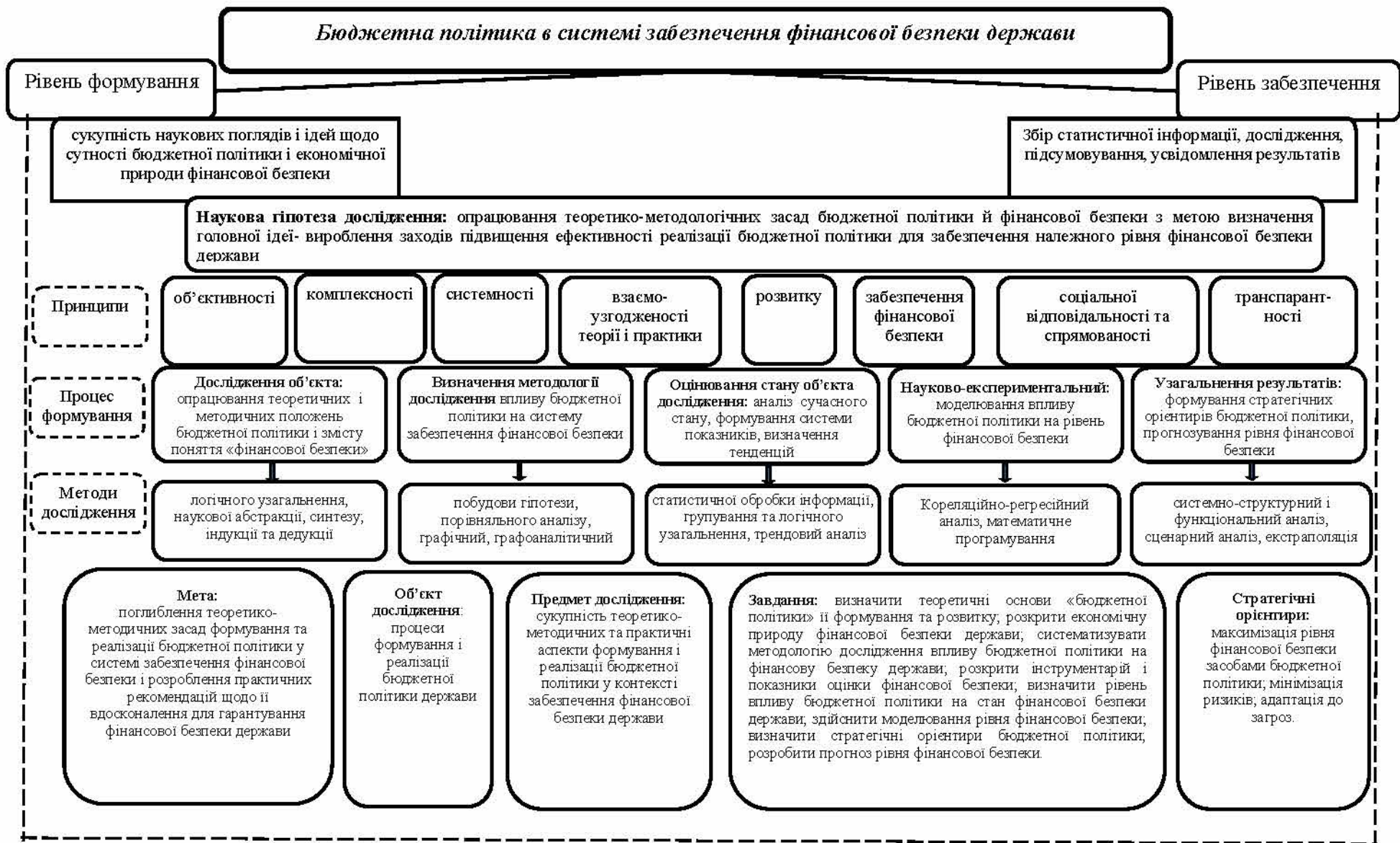

Рис. 1. Наукова концептуалізація бюджетної політики в системі забезпечення фінансової безпеки
Джерело: розроблено авторкою.

Необхідність нарощення позитивного впливу бюджетної політики на рівень фінансової безпеки держави зумовила необхідність розробки методичних положень оцінювання ефективності проведення такої політики, що дозволить знизити її ризики та вчасно внести необхідні корегування (рис. 2). Запропонований підхід до оцінювання ефективності бюджетної політики за показниками дозволить надати наукове обґрунтування заходам та інструментам протидії ризикам фінансовій безпеці держави в розрізі застосування можливостей бюджетної політики.

Рис. 2. Декомпозиція оцінювання ефективності бюджетної політики за показниками та її зв'язок із фінансовою безпекою держави
Джерело: розроблено авторкою.

Важливою складовою обґрунтування підвалин ефективності бюджетної політики в системі забезпечення фінансової безпеки є аналіз рівня такої безпеки. За результатами розрахунку складових фінансової безпеки України у 2009–2018 рр. (рис. 3) було зроблено такі висновки: значний вплив на інтегральний показник фінансової безпеки спричинив субіндекс боргової безпеки, який упродовж 2009–2018 рр. був найнижчим, а субіндекс бюджетної безпеки мав найвищий показник. При цьому внесок бюджетної безпеки у фінансову, згідно з ваговим коефіцієнтом, теж є найбільшим і становить 20,2 %.

Зазначимо, що упродовж 2009–2018 рр. бюджетна політика України характеризувалась такими тенденціями: випереджаючі темпи зростання доходів над витратками зведеного й державного бюджету проти динаміки ВВП; скорочення частки дефіциту зведеного й державного бюджетів; зростання частки капітальних витратків у структурі витратків бюджетів усіх рівнів;

збільшення обсягів податкових джерел доходів у покритті видатків бюджетів усіх рівнів.

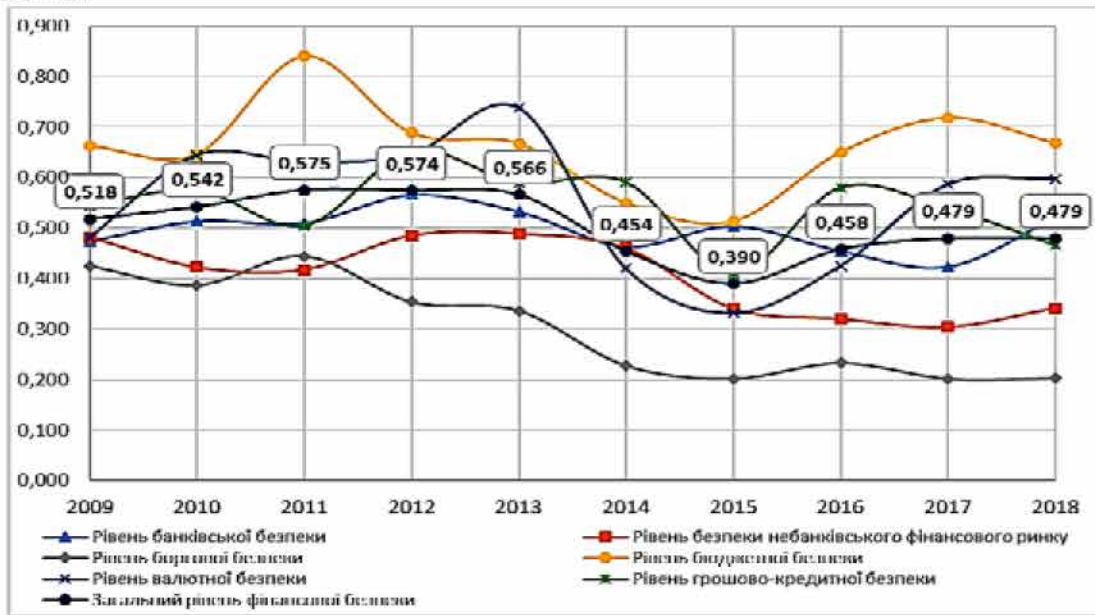

Рис. 3. Динаміка складових фінансової безпеки України у 2009–2018 рр.
Джерело: розраховано авторкою.

Критичне опрацювання наявних методичних підходів до розрахунку рівня фінансової безпеки дозволило зробити висновок про необхідність доповнення встановленого переліку індикаторів бюджетної політики в системі забезпечення фінансової безпеки, зокрема обґрунтовано їх доцільність і важливість для врахування об'єктивного впливу бюджетної політики на банківську безпеку, безпеку небанківського фінансового ринку, боргову, бюджетну, валютну та грошово-кредитну безпеку (табл. 1).

Згідно з даними табл. 1, досліджувані показники-індикатори бюджетної політики в системі забезпечення фінансової безпеки мали різновекторну динаміку. Так, частка надходжень від НБУ в доходах державного бюджету у 2018 році, порівняно з 2009 роком, зросла на 3 %. Коефіцієнт впливовості НПФ свідчить про нерозвиненість системи НПФ, оскільки пенсійні внески НПФ становлять лише 1 % обсягу власних доходів ПФУ наприкінці 2018 року.

Обґрунтовано доцільність застосування для встановлення за факторними ознаками рівня фінансової безпеки України 122 абсолютних і відносних показників, які репрезентують більшість аспектів сучасної бюджетної політики в процесі оцінювання її впливу на стан фінансової безпеки держави. З цих показників відібрано найбільш достовірні та статистично значущі моделі зв'язку для їх подальшого використання в багатофакторному моделюванні та прогнозуванні фінансової безпеки держави на основі ранжування однофакторних рівнянь лінійних, поліноміальних, експоненціальних, логарифмічних і степеневих залежностей. Експериментально доведено, що зі 102 статистично значущих показників найбільший вплив на рівень фінансової безпеки України справляють коефіцієнт фінансування загальнодержавних функцій, коефіцієнт обслуговування і погашення державного боргу, коефіцієнт пропорційності фінансування силового блоку.

Динаміка запропонованих додаткових індикаторів бюджетної політики
в системі забезпечення фінансової безпеки упродовж 2009–2018 рр.

Показник	Значення показника за роками:									
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Коефіцієнт участі НБУ в державному бюджеті	2,41	6,46	3,78	6,82	8,35	6,39	11,56	6,19	5,59	5,45
Коефіцієнт впливовості НПФ	0,76	0,78	0,79	0,83	0,95	1,09	1,11	1,70	1,19	0,99
Коефіцієнт ефективності ОВДП	6,09	10,66	6,87	8,00	9,98	12,71	1,46	4,42	3,09	5,20
Коефіцієнт обслуговування боргу	3,43	4,63	6,08	6,01	7,09	9,94	12,96	11,66	10,55	10,31
Коефіцієнт пропорційності фінансування силового блоку	2,52	2,55	2,47	2,53	2,66	1,64	1,06	1,21	1,19	1,22
Коефіцієнт боргової залежності	1,12	1,57	1,90	1,85	2,36	3,31	4,45	4,10	3,74	3,62
Коефіцієнт девальваційної стійкості дохідної бази бюджету	26,92	30,32	39,49	43,31	42,44	30,04	24,48	24,12	29,83	34,12
Коефіцієнт бюджетної залежності від кредитування	0,92	0,36	1,14	0,87	0,11	0,95	0,45	0,22	0,20	0,15
Коефіцієнт стабільності доходів населення	15,33	11,17	9,96	8,58	8,87	8,91	5,92	4,95	4,60	4,67

Джерело: запропоновано й розраховано авторкою.

У результаті проведеного аналізу сформовано передумови для комплексного моделювання фінансової безпеки України, основ прогнозування й розробки стратегічних орієнтирів підвищення рівня фінансової безпеки з урахуванням факторів впливу бюджетної політики.

У третьому розділі – «Перспективи реалізації бюджетної політики в контексті фінансової безпеки» – удосконалено науковий підхід до моделювання рівня фінансової безпеки України з урахуванням впливу бюджетної політики; обґрунтовано стратегічні орієнтири бюджетної політики в контексті забезпечення фінансової безпеки держави; здійснено прогнозування динаміки рівня фінансової безпеки України за результатами реалізації стратегічних орієнтирів бюджетної політики.

З метою вдосконалення підходів до розробки бюджетної політики обґрунтована необхідність прогнозування рівня фінансової безпеки з використанням методичного апарату кореляційно-регресійного аналізу. В результаті одержано рівняння семифакторної регресії впливу показників ефективності бюджетної політики на рівень фінансової безпеки держави. Доведено статистичну значущість і достовірність одержаного рівняння, на

основі якого побудовано цільову функцію максимізації рівня фінансової безпеки України:

$$Y = -1,885 + 0,036 K_{\text{ПП}_{\text{ДЗБ}}} + 0,022 K_{\text{ПВ}_{\text{ДБ/ВВП}}} + 0,004 K_{\text{БД(П)}_{\text{МБ/ВВП}}} + \\ + 0,000006 K_{\text{ДСД}_{\text{ДБ}}} - 0,007 K_{\text{УНБУ}_{\text{ДБ}}} - 0,005 K_{\text{Е}_{\text{ОВДП}}} + 0,065 K_{\text{БЗК}} \rightarrow 1, \quad (1)$$

де Y – рівень фінансової безпеки України; $K_{\text{ПП}_{\text{ДЗБ}}}$ – коефіцієнт прямих податків у податкових доходах зведеного бюджету; $K_{\text{ПВ}_{\text{ДБ/ВВП}}}$ – коефіцієнт перерозподілу видатків державного бюджету відносно ВВП; $K_{\text{БД(П)}_{\text{МБ/ВВП}}}$ – коефіцієнт бюджетної дефіцитності (профіцитності) місцевих бюджетів відносно ВВП; $K_{\text{ДСД}_{\text{ДБ}}}$ – коефіцієнт девальваційної стійкості дохідної бази державного бюджету; $K_{\text{УНБУ}_{\text{ДБ}}}$ – коефіцієнт участі НБУ в державному бюджеті; $K_{\text{Е}_{\text{ОВДП}}}$ – коефіцієнт ефективності ОВДП; $K_{\text{БЗК}}$ – коефіцієнт бюджетної залежно від кредитування.

Розв'язання цільової функції, представленої формулою (1), дозволило розробити стратегічні орієнтири бюджетної політики в системі забезпечення фінансової безпеки України, зокрема збільшення на 12,4 % частки надходжень від прямих податків у податкових доходах зведеного бюджету, підвищення на 2,9 % відношення видатків державного бюджету до ВВП, забезпечення бездефіцитності місцевих бюджетів, збільшення на 3,6 % доходів зведеного бюджету (у дол. США), збереження частки надходжень від НБУ в доходах державного бюджету на рівні 5,4 %, частки надходжень від ОВДП у видатках зведеного бюджету – на рівні 5,2 % та частки кредитування у видатках зведеного бюджету – на рівні 0,15 %, порівняно з 2018 роком. Запропоновані стратегічні орієнтири дозволяють досягнути оптимальної структури бюджетної політики, справедливого розподілу та перерозподілу публічних фінансів і визначити бюджетні критерії максимізації рівня фінансової безпеки України.

У ході дослідження шляхів реалізації стратегічних орієнтирів бюджетної політики, доведено необхідність впровадження елементів прогнозування та сценарного аналізу у бюджетну політику, як результат – розроблено три прогнозних сценарії п'ятирічної динаміки рівня фінансової безпеки України – реалістичний, песимістичний та оптимістичний (рис. 4).

В основу прогнозування рівня фінансової безпеки України покладено прогнози щодо вихідних даних для факторів бюджетної політики (формулу (1)) зі встановленням інтервалів довіри, зокрема – надходжень від прямих податків у зведеному бюджеті, податкових надходжень зведеного бюджету, видатків державного бюджету, доходів державного бюджету, видатків зведеного бюджету, доходів зведеного бюджету, ВВП у фактичних цінах, дефіциту (профіциту) місцевих бюджетів, надходжень від НБУ, надходжень від ОВДП до державного бюджету, обсягу кредитування зведеного бюджету.

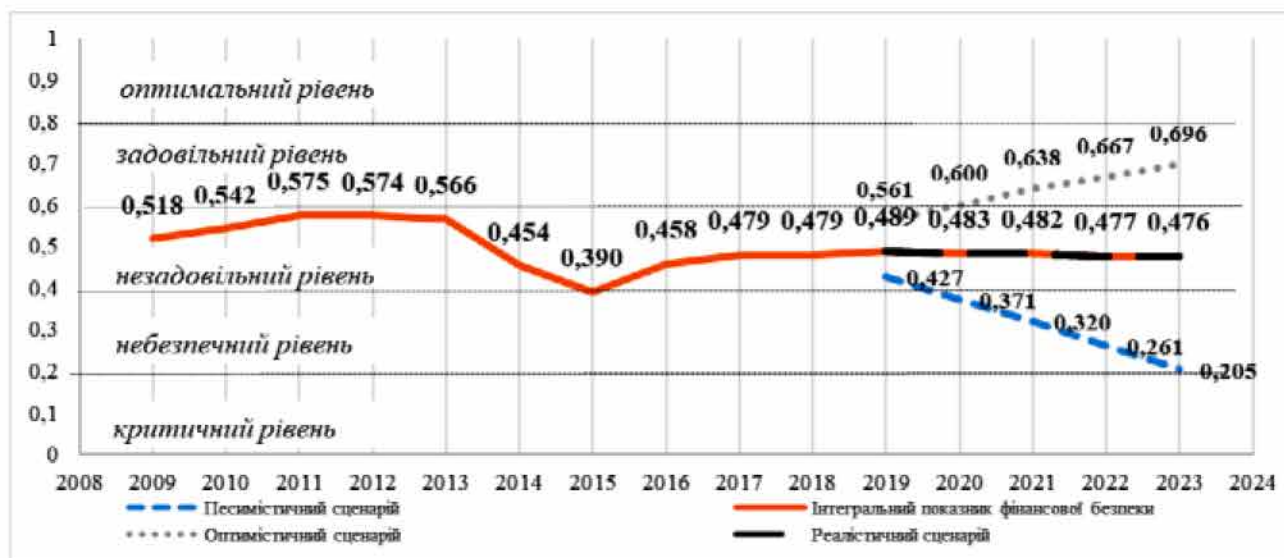

Рис. 4. Сценарний підхід у довгостроковому прогнозуванні рівня фінансової безпеки України

Джерело: розраховано авторкою.

Враховуючи розвиток фінансової безпеки згідно з прогнозними сценаріями, розроблено необхідні заходи бюджетної політики (табл. 2).

Таблиця 2

Заходи бюджетної політики з урахуванням прогнозних сценаріїв рівня фінансової безпеки України

Прогнозний сценарій	Умови, в яких реалізуються	Заходи, які необхідно здійснити	Очікуваний результат
Песимістичний	Фінансова криза	Скорочення бюджетного дефіциту за рахунок державних витрат, зниження податкового тиску на економіку, реструктуризація державного боргу, зниження відсотків за кредитами, державна підтримка бізнесу зокрема пільговими кредитами з бюджету, стримування інфляції та девальвації.	Стимування фінансової безпеки на незадовільному рівні та недопущення небезпечного і критичного рівнів
Реалістичний	Сталий розвиток	Реалізація середньо- та довгострокового бюджетного планування на основі показників бюджетної політики за минулі періоди з їх коригуванням на темпи економічного зростання.	Поступальний рух фінансової безпеки до задовільного рівня
Оптимістичний	Прискорене економічне зростання	Реалізація стратегічних орієнтирів бюджетної політики в системі забезпечення фінансової безпеки України через формування випереджаючих темпів державних доходів над темпами економічного зростання, стимулювання доходів населення та бізнесу	Прискорення фінансової безпеки до оптимального рівня

Джерело: розроблено авторкою.

Обґрунтовано, що негативна дія загроз дефолту і зростання державного боргу в умовах фінансової кризи (песимістичний сценарій), можуть спричинити погіршення рівня фінансової безпеки України у 2023 р. до небезпечного і

зниження його порівняно з 2018 р. на 58 %. За умови збереження тенденцій до економічного зростання і без змін у бюджетній політиці (реалістичний сценарій) у 2023 р. рівень фінансової безпеки України залишатиметься незадовільним і знизиться на 1,6 %.

У свою чергу, за умови реалізації концептуальних засад формування стратегічних орієнтирів бюджетної політики в системі забезпечення фінансової безпеки (оптимістичний сценарій) її прогнозний рівень у 2023 р. покращиться до задовільного і зросте на 44 %.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення важливого наукового завдання щодо поглиблення теоретико-методичних засад формування та реалізації бюджетної політики в системі забезпечення фінансової безпеки й розроблення практичних рекомендацій щодо її вдосконалення для гарантування стійкого економічного розвитку держави.

Результати дослідження дозволили сформулювати такі висновки.

1. Обґрунтовано концептуальний підхід до розуміння сутності бюджетної політики, її основних класифікаційних ознак і характеристик. Сформульовано авторське визначення поняття «бюджетна політика держави» через сукупність фінансово-економічних відносин з приводу системно організованої та цілеспрямованої діяльності держави щодо реалізації її функціональної ролі в суспільстві, для досягнення безпечного стану функціонування фінансової системи з метою забезпечення фінансової безпеки держави.

2. Розвинуто теоретичні підходи до розкриття впливу бюджетної політики на фінансову безпеку держави, що дало змогу виділити принципи побудови й дослідження результатів бюджетної політики. У результаті їх систематизації, виділено ключові (об'єктивності, комплексності, системності, взаємоузгодженості теорії і практики, розвитку) та доведена об'єктивна необхідність застосування принципів соціальної відповідальності та спрямованості, транспарентності, забезпечення фінансової безпеки. Це дало змогу виявити особливості формування та реалізації бюджетної політики для забезпечення стабільного розвитку держави, задоволення соціальних потреб населення, обґрунтувати напрями її вдосконалення та розвинути науковий базис дослідження окресленої проблеми з метою розроблення заходів підвищення її ефективності та забезпечення результативності.

3. На основі систематизації наукових засад дослідження впливу бюджетної політики на фінансову безпеку держави сформовано концептуальні положення бюджетної політики в системі забезпечення фінансової безпеки, які реалізуються через рівні формування (теоретико-методичні засади) та забезпечення (методично-практичні засади), базуються на об'єктивних принципах та наукових методах дослідження. Концептуалізація бюджетної політики здійснена з метою поглиблення теоретичних засад і методичних підходів, розробки практичних рекомендацій щодо вдосконалення процесів формування і реалізації бюджетної політики в системі забезпечення фінансової безпеки держави.

4. Обґрунтовано методичні положення щодо вдосконалення інструментарію та показників оцінювання бюджетної складової забезпечення фінансової безпеки держави. Запропоновано класифікацію показників ефективності бюджетної політики в межах якої проведено декомпозицію оцінювання ефективності бюджетної політики за коефіцієнтами, що відображають політику доходів і витрат, залежність витрат від доходів та міжбюджетну політику. Апробовано систему показників оцінювання бюджетної складової забезпечення фінансової безпеки держави на базі даних зведеного, державного та місцевих бюджетів України з визначенням їх достовірності, розробкою критеріїв динаміки та структури, характером прямого чи оберненого впливу.

5. Проведено комплексне інтегральне оцінювання фінансової безпеки України, яке дало можливість встановити необхідність включення до наявної методики додаткових індикаторів оцінки банківської безпеки, безпеки небанківського фінансового ринку, боргової, бюджетної, валютної та грошово-кредитної безпеки. У процесі ідентифікації показників ефективності бюджетної політики, виокремлено показники, які мають найсуттєвіший вплив на стан фінансової безпеки та сформуvalи основу для їх подальшого використання в економіко-математичному моделюванні рівня фінансової безпеки держави. Такий підхід дозволить посилити наукове обґрунтування заходів бюджетної політики щодо участі НБУ в бюджеті, емісії ОВДП та обслуговування державного боргу, пропорційності фінансування громадського порядку, безпеки, судової влади та оборони, протистояння девальваційним процесам, активізації бюджетного кредитування тощо.

6. Обґрунтовано наукові положення з моделювання рівня фінансової безпеки України з урахуванням впливу бюджетної політики, у процесі реалізації якого ідентифіковано показники бюджетної політики, які істотно впливають на рівень фінансової безпеки держави і при цьому факторами бюджетної політики на основі регресійного аналізу відображено ті, що тісно між собою не взаємодіють. Побудовано рівняння семифакторної регресії, яке є статистично значущим, достовірним, економічно логічним і позбавлене автокореляції.

7. Визначено стратегічні орієнтири бюджетної політики в контексті фінансової безпеки України, зокрема: оптимізація структури бюджетних доходів через розширення ресурсної бази; скорочення бюджетної дефіцитності при забезпеченні швидших темпів зростання доходів державного і місцевих бюджетів порівняно з їх видатками; оптимізація заборгованості, що обслуговується з бюджету через залучення коштів від продажу ОВДП переважно на довгостроковій основі; мінімізація бюджетних ризиків та існуючих загроз фінансовій безпеці держави через забезпечення довгострокової стійкості бюджетів.

8. Запропоновано використати як інструментарій прогнозування п'ятирічної динаміки тенденцій розвитку бюджетної політики згідно з визначеними стратегічними орієнтирами, зокрема сценарний підхід у прогнозуванні динаміки рівня фінансової безпеки України для з'ясування умов реалізації бюджетної політики. Доведено, що песимістичний сценарій реалізовуватиметься в умовах

дії ризиків та загроз фінансової кризи, реалістичний та оптимістичний сценарії – відповідно в умовах сталого розвитку і прискореного економічного зростання. Передбачено, що очікуваним результатом у песимістичному сценарії стане стримування незадовільного рівня фінансової безпеки за допомогою заходів бюджетної політики; у реалістичному – поступальне зростання рівня фінансової безпеки до задовільного при виконанні планових показників бюджету; в оптимістичному – прискорення рівня фінансової безпеки до оптимального при успішній реалізації цілей, концептуальних засад та стратегічних орієнтирів бюджетної політики України.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

Монографії:

1. Заїчко І. В. Бюджетна складова забезпечення фінансової безпеки держави. *Сучасні тенденції розвитку фінансово-кредитної системи: теорія та практика* : колективна монографія. Полтава, 2019. С. 83–90. (5 друк. арк.). *Особистий внесок автора: визначено основні підходи до сутнісного трактування фінансової безпеки з врахуванням бюджетної складової (0,7 друк. арк.).*

2. **Заїчко І. В.** Белякова О. В. Сутнісна характеристика процесу формування інноваційного потенціалу соціально-економічних систем. *Теоретико-методологічні основи регулювання економічних процесів: від кризи до сталого розвитку* : колективна монографія / за заг. ред. О. В. Кендюхова. Київ : Центр навч. літ., 2015. С. 105–115. (0,7 друк. арк.). *Особистий внесок автора: обґрунтовано бюджетну стратегію розвитку соціально-економічних систем (0,42 друк. арк.).*

3. Заїчко І. В. Бюджетне регулювання та бюджетна політика. Теоретичні засади бюджетної політики. *Фінансова система України: актуальні проблеми розвитку* : колективна монографія. Умань : Візаві, 2009. С. 80–111. (13,3 друк. арк.). *Особистий внесок автора: визначено теоретичні засади бюджетної політики та її вплив на бюджетне регулювання (1,3 друк. арк.).*

Статті у наукових фахових виданнях України та у наукових періодичних виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз:

4. Заїчко І. В. Оцінка зарубіжного досвіду реалізації бюджетної політики у сфері міжбюджетних відносин. *Статистика України*. 2018. Вип. № 1 (80). С. 40–46. (0,5 друк. арк.) [фахове видання, Міжнародні наукометричні бази *Ulrichsweb Global Serials Directory, Scientific Indexing Services (SIS)*]

5. **Заїчко І. В.,** Солоха Д. В., Настич Т. П., Манзяк О. М. Трансформаційні засади забезпечення інноваційного розвитку України в довгостроковій перспективі. *Збірник наукових праць Донецького державного університету управління «Проблеми та перспективи забезпечення стабільного соціально-економічного розвитку»*. Серія «Економіка». 2016. Т. XVII, вип. 299. С. 256-268. (0,7 друк. арк.) [фахове видання]. *Особистий внесок автора: розроблено інструментарій бюджетної складової забезпечення фінансової безпеки (0,2 друк. арк.).*

6. Бовш Л. А., **Заїчко І. В.** Безпека держави в контексті формування сприятливих умов господарювання економічних суб'єктів. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка»*. 2016. Вип. 1 (5). С. 11–17. (0,4 друк. арк.) [фахове видання, Міжнародні наукометричні бази *Index Copernicus, Scientific Journal Impact Factor (SJIF), ResearchBib*]. *Особистий внесок автора: проведено оцінку впливу бюджетної політики на стан фінансової безпеки економічних суб'єктів (0,3 друк. арк.)*.

7. Заїчко І. В. Бюджетна політика України – важіль формування ефективної структури видатків. *Вісник Донбаської державної машинобудівної академії*. 2015. № 1 (34). С. 148–158. (0,5 друк. арк.) [фахове видання].

8. Заїчко І. В. Теоретичні засади й сутнісна характеристика процесу формування бюджетної політики в Україні. *Прометей : регіон. зб. наук. пр. з екон.* 2014. Вип. 3 (45). С. 183–188. (0,5 друк. арк.) [фахове видання].

9. Заїчко І. В. Визначення дефініції «економічна безпека» на сучасному етапі суспільного розвитку. *Збірник наукових праць Донецького державного університету управління : «Економічні та екологічні механізми розвитку України та її регіонів»*. Серія «Економіка». 2014. Т. XV, вип. 292. С. 33–47. (0,5 друк. арк.) [фахове видання].

10. Заїчко І. В. Збалансування взаємовпливів засобів макроекономічної та бюджетної політики. *Науковий вісник Державної академії статистики, обліку і аудиту*. 2011. № 2. С. 66–72. (0,5 друк. арк.) [фахове видання, Міжнародні наукометричні бази *Ulrichsweb Global Serials Directory, Scientific Indexing Services (SIS)*].

11. Заїчко І. В. Роль бюджетної політики в забезпеченні фінансової незалежності органів місцевого самоврядування. *Наукові праці НДФІ*. 2010. № 1(50). С. 47–56. (0,5 друк. арк.) [фахове видання, Міжнародні наукометричні бази *Index Copernicus ICI World Journals, Research Bib*].

12. Заїчко І. В. Бюджетна політика в контексті макроекономічного розвитку. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2009. Вип. 7 (98). С. 67–69. (0,5 друк. арк.) [фахове видання].

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав:

13. Заїчко І. В. Науково-методичні підходи оцінки фінансової безпеки держави. *Modern Science - Modernnumda*. 2019. № 8. С. 153–164. (0,5 друк. арк.).

14. Zaychko I. Ocena roli komponentu budietowego w bezpieczenstwie finansowym. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2019. № 3-4 (28). P. 205–213. (0,5 друк. арк.).

Статті в інших виданнях:

15. Заїчко І. В. Фінансова стійкість підприємств як інструмент реалізації фінансової безпеки. *Молодий вчений*. 2019. № 10. С. 651–656. (0,5 друк. арк.).

Опубліковані праці апробаційного характеру:

16. Заїчко І. В. Перспективи та пріоритети розвитку економічної безпеки з урахуванням стану інституційного контуру. *Трансформація національної економіки в контексті реалізації євроінтеграційної стратегії* : матеріали

IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Миколаїв, 27 груд. 2019 р.). Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2019. С. 16–19. (0,1 друк. арк.).

17. Заїчко І. В. Оцінка стану фінансових ризиків підприємств та управління ними. *Економічні проблеми сучасності та концепція сталого розвитку держави та регіонів* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. 21 груд. 2019 р. Львів : Львів. екон. фундація, 2019. С. 40–44. (0,2 друк. арк.).

18. Заїчко І. В. Стійкість як фактор фінансової безпеки держави. *Сучасні проблеми і перспективи економічної динаміки* : матер. VI Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. молодих учених та студентів, 31 жовтня – 1 листопада 2019 р., Умань : Візаві, 2019. С. 83–85. (0,2 друк. арк.).

19. Заїчко І. В. Теоретичні аспекти взаємозв'язку фінансової і національної безпеки держави. *Розвиток фінансово-економічного становища на різних рівнях управління: підприємство, регіон, держава* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 19 жовт. 2019 р. Дніпро : Перспектива, 2019. С. 10–12. (0,2 друк. арк.).

20. Заїчко І. В. Сутність фінансової безпеки та її забезпечення в сучасному світі. *Євроінтеграційна перспектива та інвестиційний потенціал економіки: методологія та практика* : зб. тез наук. робіт учасників Всеукр. наук.-практ. конф., 12 жовтня 2019 р. Одеса : Центр екон. дослідж. та розвитку, 2019. С. 64–67. (0,2 друк. арк.).

21. Заїчко І. В. Безпека бюджетної системи як особливий елемент фінансової безпеки держави. *Стратегічні пріоритети розвитку економіки, фінансів, обліку та права в Україні та світі* : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф., 3 жовтня 2019 р. Полтава : ЦФЕНД, 2019. Ч. 1. С. 48–50. (0,1 друк. арк.).

22. Заїчко І. В. Дослідження основних складових щодо формування фінансової політики в Україні. *Економіко-культурологічне позиціонування України в світовому глобалізованому просторі* : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 лютого 2016 р. Кошице, 2016. С. 61–62. (0,1 друк. арк.).

23. Заїчко І. В. Визначення пріоритетів економічної безпеки країни. *Ukraine – EU. Modern technology, business and law: collection of international scientific papers. In: 2 parts. Part 1. Modern priorities of economics, management and social development. Environmental protection collection*. Chernihiv : CNUT, 2015. PP. 128–131. (0,2 друк. арк.).

24. Заїчко І. В. Визначення сутнісних основ бюджетної політики країни на сучасному етапі розвитку економічної теорії. *Економічна теорія: еволюція парадигми та революційні гіпотези* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 27–28 березня 2015 р. Київ : ДЕГУТ, 2015. С. 153–54. (0,1 друк. арк.).

25. Заїчко І. В. Визначення пріоритетів безпечного бюджетотворення. *Гостинність, сервіс, туризм: досвід, проблеми, інновації* : тези доп. II Міжнар. наук.-практ. конф., 23 квіт. 2015 р., Т. 2. Київ : Видав. Центр КНУКіМ, 2015. С. 206–210. (0,3 друк. арк.).

26. Заїчко І. В. Сучасний стан економічної безпеки як запоруки ефективного бюджетотворення. *Сучасні проблеми державного та муніципального управління* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 4 квітня

2014 р. : у 2 ч. Київ : Акад. муніципального упр., 2015. Ч. 1. С. 162–164. (0,2 друк. арк.).

27. Заїчко І. В. Сталій розвиток економічної системи регіону як базова складова безпеки бюджетотворення. *Міжнародне науково-технічне співробітництво: принципи, механізми, ефективність* : зб. пр. XI (XXIII) наук.-практ. конф., 09–10 квітня 2015 р. Київ : НТУУ «КПІ», 2015. С. 13. (0,1 друк. арк.).

28. Заїчко І. В. Обґрунтування змістовної складової дефініції економіко-фінансової безпеки. *Становлення сучасного українського суспільства: політичні, управлінські, економічні та правові аспекти* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 27 березня 2015 р. Київ : КНУКіМ, 2015. С. 112–117. (0,3 друк. арк.).

29. Заїчко І. В. Формування ефективної бюджетної політики як запорука безпечного розвитку фінансової системи України. *Інвестиційно-інноваційні засади розвитку національної економіки в ринкових умовах* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 24–25 квіт. 2015 р. Ужгород ; Мукачево : Карпатська вежа, 2015. С. 414–416. (0,2 друк. арк.).

30. Заїчко І. В. Вплив фінансової безпеки на розвиток підприємств ресторанного бізнесу. *Гостинність. Сервіс. Туризм: досвід, проблеми, інновації* : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. Київ : КНУКіМ, 2014. С. 126–131. (0,3 друк. арк.).

31. Заїчко І. В. Роль бюджетної політики в забезпеченні фінансової безпеки держави. *Економіка сьогодні: проблеми та шляхи вирішення* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 25-26 листоп. 2011 р.) Одеса : Центр екон. дослідж. та розвитку, 2011. Ч. 2. С. 59–61. (0,3 друк. арк.).

32. Заїчко І. В. Бюджетна політика як інструмент реалізації стратегії макроекономічного розвитку. *Диверсифікація інноваційного розвитку національного господарства в контексті реалізації глобалізаційних процесів* : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. Кременчук, 2010. С. 284–286. (0,1 друк. арк.).

33. Заїчко І. В. Вплив бюджетної політики на досягнення макроекономічної рівноваги. *Фінансово-бюджетна складова в умовах трансформації економіки* : матеріали наук.-практ. конф., 26-27 квіт. 2010 р. Київ : ДННУ АФУ, 2010. Ч. 1. С. 83–86. (0,2 друк. арк.).

34. Заїчко І. В. Теоретичні засади формування бюджетної політики. *Політичні, правові та фінансово-економічні основи євроінтеграції* : зб. матеріалів Міжнар. інтернет-конф. молодих вчених, 21 трав. 2010 р. Умань : УДПУ, 2010. (0,1 друк. арк.).

35. Заїчко І. В. Особливості формування бюджетної політики в Україні. Пріоритети фінансової політики України на сучасному етапі соціально – економічного розвитку. *Напрями розвитку фінансової системи України в сучасних умовах* : матеріали наук.-практ. конф., 23 квіт. 2009 р. Київ : НДФІ, 2009. С. 130–135. (0,3 друк. арк.).

36. Заїчко І. В. Бюджетна політика в структурі фінансової політики держави. *Сучасні проблеми реформування фінансової системи України* : зб.

матеріалів Міжнар. наук.-практ. інтернет конф. студентів, аспірантів та молодих вчених, 11 груд. 2009 р. Умань, 2009. С. 56–58. (0,1 друк. арк.).

37. Заїчко І. В. Роль бюджетної політики в забезпеченні економічного і соціального розвитку держави. *Актуальні проблеми фінансової системи в контексті стратегії розвитку України*: зб. матеріалів Міжнар. інтернет-конф. молодих вчених. Умань : Візаві, 2009. С. 12–14. (0,2 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Заїчко І. В. Бюджетна політика в системі забезпечення фінансової безпеки. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. Національний університет «Чернігівська політехніка». – Чернігів, 2020.

У дисертації здійснено комплексне наукове дослідження теоретико-методологічних засад формування та реалізації бюджетної політики у системі забезпечення фінансової безпеки а також розроблено практичні рекомендації щодо вдосконалення бюджетної політики держави для гарантування фінансової безпеки. Досліджено теоретичні засади формування й розвитку бюджетної політики та економічну природу фінансової безпеки держави. Розглянуто методичні підходи до дослідження впливу бюджетної політики на фінансову безпеку України.

Запропоновано методичний інструментарій та показники оцінювання бюджетної складової забезпечення фінансової безпеки. Проведено оцінку стану фінансової безпеки держави в контексті бюджетної політики. Досліджено вплив бюджетної політики на стан фінансової безпеки держави.

Обґрунтовано науковий підхід до моделювання рівня фінансової безпеки України з урахуванням впливу бюджетної політики. Виявлено тенденції формування стратегічних орієнтирів бюджетної політики в контексті фінансової безпеки, проведено прогнозування динаміки рівня фінансової безпеки України за результатами реалізації стратегічних орієнтирів бюджетної політики.

Ключові слова: бюджетна політика, фінансова політика, фінансова безпека, економічна безпека, індикатори фінансової безпеки, забезпечення фінансової безпеки, стратегічні орієнтири.

АННОТАЦИЯ

Заичко И. В. Бюджетная политика в системе обеспечения финансовой безопасности. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – деньги, финансы и кредит. Национальный университет «Черниговская политехника». – Чернигов, 2020.

В диссертации осуществлено комплексное научное исследование теоретико-методологических основ формирования и реализации бюджетной политики в системе обеспечения финансовой безопасности. А также разработаны практические рекомендации по совершенствованию бюджетной

политики государства для обеспечения финансовой безопасности. Исследованы теоретические основы формирования и развития бюджетной политики и экономическая природа финансовой безопасности государства. Рассмотрены методические подходы к исследованию влияния бюджетной политики на финансовую безопасность Украины. Раскрыто влияние бюджетной политики на финансовую безопасность государства, основанный на использовании принципов ее формирования, реализации и оценки результативности на основе дополнения их состава принципами социальной ответственности и направленности; транспарентности; обеспечение финансовой безопасности. Разработана научная концептуализация методологии исследования бюджетной политики в системе обеспечения финансовой безопасности.

Предложен методический инструментарий и показатели оценки бюджетной составляющей обеспечения финансовой безопасности. Установлено значимость влияния показателей эффективности бюджетной политики доходов и расходов, зависимости бюджетных расходов от доходов, эффективности межбюджетной политики, и предложенных автором дополнительных индикаторов бюджетной политики для оценки уровня финансовой безопасности на уровень финансовой безопасности. Доказана высокая вероятность оценки предложенных показателей состояния бюджетной политики с критериями ее динамики и структуры, а также с характером их влияния на финансовую безопасность государства. Проведена оценка состояния финансовой безопасности государства в контексте бюджетной политики. Исследовано влияние бюджетной политики государства на состояние его финансовой безопасности.

Обоснован научный подход к моделированию уровня финансовой безопасности Украины с учетом влияния бюджетной политики, в ходе реализации которого идентифицированы показатели бюджетной политики, существенно влияющие на уровень финансовой безопасности государства. Выявлены тенденции формирования стратегических ориентиров бюджетной политики государства в контексте его финансовой безопасности. Разработаны мероприятия бюджетной политики, соответствующие каждому сценарию прогноза уровня финансовой безопасности Украины. Для пессимистического сценария (при принятии бюджетных рисков и неизбежности долговых угроз в условиях финансового кризиса) ожидаемым эффектом реализации мероприятий станет сдерживание финансовой безопасности на неудовлетворительном уровне, недопущение опасного и критического уровней. Целью бюджетной политики в условиях реалистического сценария (сохранение тенденции к устойчивому развитию и несущественного влияния бюджетных рисков) будет поступательное движение финансовой безопасности к удовлетворительному уровню. В условиях ускоренного экономического роста и нивелирования бюджетных рисков, характерных для оптимистического сценария, ожидаемым результатом реализуемых бюджетных мероприятий станет ускорение финансовой безопасности государства к оптимальному уровню. Проведено прогнозирование динамики уровня финансовой безопасности Украины по результатам реализации стратегических ориентиров бюджетной политики.

Ключевые слова: бюджетная политика, финансовая политика, финансовая безопасность, экономическая безопасность, индикаторы финансовой безопасности, обеспечение финансовой безопасности, межбюджетные отношения, стратегические ориентиры.

ANNOTATION

Zaichko I. V. Budget policy in the system of financial security. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Economic Sciences, speciality 08.00.08 – Money, Finances and the Credit. Chernihiv Polytechnic National University. – Chernihiv, 2020.

The thesis provides a comprehensive scientific study of the theoretical and methodological foundations of the formation and implementation of budget policy in the system of financial security, as well as practical recommendations for improving the state budget policy to guarantee financial security are developed. Theoretical bases of formation and development of budgetary policy and economic nature of financial security of the state are investigated. Methodological approaches to the study of the impact of budget policy on the financial security of Ukraine are studied.

Methodological toolkit and indicators for assessing the budget component of financial security are proposed. The condition of the state financial security in the context of budget policy is assessed. It investigates the influence of budget policy on the condition of state financial security.

The scientific approach to modelling the level of financial security of Ukraine taking into account the impact of budget policy is substantiated. The tendencies of developing strategic guidelines of budget policy in the context of financial security are revealed, the forecasting of level dynamics of financial security of Ukraine by the results of realization of strategic guidelines of budget policy is carried out.

Keywords: budget policy, financial policy, financial security, economic security, financial security indicators, ensuring financial security, strategic guidelines.